

Însemnări de publicist și editor

Stefan Georgescu-Gorjan

Justificare

Insemnările care urmăzează debutează cu unele detaliu autobiografice. Rostul lor este de a construi un fiz conducerător, în măsură să pună în evidență imprejurările care au determinat o vocație, manifestată încă de la o vîrstă tânără: aceea de publicist, în primul rând, și de editor, în al doilea rând.

Nu poseseam unu important capitol m-a făcut, pentru căt timp, editor, ci atracția pentru această activitate, ca și indeletnicirea de publicist, exercitată de mine timp de 10 ani, în paralel cu ingineria. Ele m-au determinat să mă zbat pentru incopierea unui capital minim, necesar începerii activității de editor și tipograf.

Curriculum vitae

M-am născut în 1905 la Craiova din părinți de origine modestă. Tatăl meu, orfan de tată și de mamă, a fugit la vîrstă de 10 ani din satul său natal din Gorj la Craiova, pentru a-și schimba soarta. Mama mea era fiica unor ardeleani de la Sălășe, stabiliți de timpuriu la Râmnicu Vâlcea.

De mic ascultau povestile mamei care, după învățătura ei elementară, se alese cu un dar înăscut de povestitoare, ce se manifesta și în scrierile prin descrierile amânatunite și pline de vivacitate ale vieții cotidiene. În materie de aritmetică, mama fusese impresionată de o misterioasă operă, denumită „răsturnare fractiilor”, despre care îmi vorbea cu mândrie când erau de vîrstă preșcolară.

Dar iată că am ajuns și eu să „răsturn fraciile” prin clasa a patra primară, la o școală excelentă de pe strada Târgului din Craiova, purtând numele de „Petrache Poenaru” (noi copii îi spuneam „Petre Păduche”). Directorul școlii era institutorul I.P. Tuculescu, tatăl pictorului-mediul Ion Tuculescu. Acesta din urmă era cu cinci ani mai mic decât mine, ne-am cunoscut mai bine după război, prin 1947, când a avut la București o expoziție personală, cu care ocazie i-am cumpărat două tablouri.

Gimnaziul

Iată-mă înscris în clasa I a cursului inferior, la celebrul liceu Carol I. Aceasta se petreceea în timpul ocupării germane din primul război mondial (mai precis, în 1916). și fiindcă, după cum se spune, à tout seigneur tout honneur, ocupanții noștri nemți ne-au impus, chiar din clasa I de gimnaziu, vreo 8 (opt) ore de limba germană pe săptămână! Bine înțeles, ceea ce e prea mult strică: mai nici unul dintre noi n-a învățat nemțele, cu atât mai puțin ca și profesorul nostru, cam improvizat, n-a avea nici o metodă și ne lăsa în plăta Domnului. De mine s-a prins totuși căte ceva, mai ales după ce ni s-au schimbat profesorii, limba lui Goethe fiind-ne predată succesiv de competenți dascălii Turtureanu și Magheju. Din păcate, după înapoierea elevilor refugiați din Moldova, cam prin clasa III, am luat-o de la capăt cu germană, căci noi veniți nu făcusem nici o oră de germană în refugiu și nici nu aveau chef să învețe limba inamicului.

Structura clasei noastre (IB) era cam următoarea: cățiva băieți din protipendadă, crescuți cu guvernante nemțoace sau franțuoace, un număr mai mare de oreșeni de origine modestă, plus destul de mulți copii de la jără.

Eram foarte ambicioși și vream să-l întreac în cunoașterea limbilor străine pe colegii mei dăscălii de frâuleine. Din fericire, la franceză am avut profesori excelentă: pe M. Stănescu și, mai ales, pe G. Fortunescu, care am învățat temeinic limba lui Voltaire, citită și vorbită. În timpul unei absențe a profesorului titular de franceză, cam prin clasa IV, un profesor suplinitor, Al. Popescu Telega, și-a batut capul să ne învețe regulile de aur ale ortografei franceze. Nu sănătății altii au rămas cu ceva de pe urma strădanei suplinitorului, dar eu atunci am învățat să scriu corect frântuzește.

Din clasa a III-a studiam și latina, tot cu profesori buni: I. M. Marinescu și Ion Florescu. Într-o pată am început să învăț singur limba engleză și în același timp învăță aceeași limbă un alt profesor de latină, Tudor Ștefănescu, pe care îl însoțeam adesea în drumul spre casă, deoarece locuiau foarte aproape unul de altul. Tudor Ștefănescu era un om foarte binevoitor, foarte apropiat de elevi. El știa că n-o să prea facă treabă multă cu latină și se apucase să învețe engleză, după cum am spus. Când am ajuns în cursul superior proaspătu profesor de engleză mă folosea ca reperitor și ajutor al lui.

Filind atras de limbile străine, am învățat, tot fără profesor, cam de la vîrstă de 15 ani, italiana și spaniola, folosind manuale (azi învecite) Gaspey-Otto-Sauer. M-am exersat la italiană citind foarte des „Corriere della sera”, iar

**Imaginea familiei Georgescu-Gorjan
în anii 20: Ion, Stanca, Ștefan și George**

spaniola am descifrat-o din romanul „Don Quijote de la Mancha”.

Trebui să accentuez că am învățat cu sărg, nu numai limbile străine, dar și limba maternă, la care am avut ca profesor pe vestitul Niculescu-Năput – „Mos Nach”, cum îi spuneam noi. El ne-a predat temeinic gramatica, ortografia și literatura, ne-a învățat să scriem corect, prin inteligență și dese analize literare.

Cursul superior de liceu

M-am despărțit cu greu de limba latină, fiindcă doream să ajung înginer ca unchiul meu, nenea Gogu, fratele tatei. Am vrut să dau examene de diferență la latină (am și trecut prima probă, în sesiunea de vară, cu „De bello gallico” al lui C. Julius Caesar – „Gallia omnis divisa est in partes tres”, dacă nu mă înseala memoria).

Dar, cum se spune acum, m-am „axat” pe științele exacte. Pentru matematică aveam nevoie de manuale franceze scumpe: era vorba de cunoscutele „Culegeri de probleme” ale fraților ieziuiti (E.J.), niște ceasloave mari care costau o groază de parale. De unde să fac rest de bani: tatăl meu fiind-ne predată succesiv de competenți dascălii Turtureanu și Magheju. Din păcate, după înapoierea elevilor refugiați din Moldova, cam prin clasa III, am luat-o de la capăt cu germană, căci noi veniți nu făcusem nici o oră de germană în refugiu și nici nu aveau chef să învețe limba inamicului.

Am fost premiat în toate clasele gimnaziului. În cursul superior eram hotărât să nu stric tradiția – și am reușit să termin cu media „foarte bine” cele trei clase V, VI și VII pe care le-am urmat la liceu.

„Foarte bine” pe linie însemna să devii premiant de

onore la liceul și să primești, la sfârșitul anului, în afară

din teanc de cărți, și o recompenză de 500 lei din partea

associației craiovene „Prietenii Științei”.

Fiind bun la matematică, am fost ales de profesorul meu, în același timp director al liceului, Nicolae Balaban, ca mediator al fizicei sale Tanță. Cât era el de profesor de matematică, nu reușea să-și struncească fizica. Eu am reușit, cu toate că-mi juca mereu feste, împreună cu o bună prietenă a ei, de aceeași vîrstă, pe care o meditam tot la matematică, în același timp.

Aflându-se că sunt mediatorul oficial al fizicei directorului liceului, am început să am clientelă numeroasă pentru ore de matematică. Într-altele, am mediat în grup de fete de la școala de menaj „Dima Popovici”. Multe am mai înghijit și de la acele drăgoaice...

În orice caz, din meditații ieșau bani, iar banii se transformau în cărți străine, în special cărți de matematică, metode de învățat limbi și dicționare.

Este foarte curios că, deși eram un elev excelent, eram prieten și cu cățeva pramatii din clasă, colegi slabuți la carte, pe care mă străduam să-i mențin pe linia de plutire, dându-le aproape zilnic meditații gratuite, înainte de a hoinări cu ei prin oraș.

Avăeam o oarecare spirit de aventură, care m-a făcut să mă asociiez cu alți amatori de escapade, înfințând împreună marș și o echipă de teatru, cu care am prezentat, la Segărcea și Pitesti, niște lamentabile spectacole improvizate, urmate de... dans! Noi eram și actori și muzicanți. Eu zdringăneam la vioară, un alt coleg la fel, mai angajam căte un contrabass de meserie de prin partea locului, și gata orchestra! Toate

acestea le făceam însă în vacanță.

Dar în general, nu mă tineam vara numai de pozne, mă și odihneam și, mai ales, rezolvam căteva mii de probleme din „Culegerile” fraților ieziuiti.

O altă activitate oficială era aceea de „violonist” în orchestra liceului. Învățasem să cânt la vioară cu profesorul Aurel Bobescu, tatăl Lolei Bobescu, pe vremea când viitoarea virtuoză gungurea sau tipă în legătură! Că n-am cântat niciodată la vioară, este exclusiv vina mea, iar nu a fostului meu profesor.

De sărbători, făceam parte întotdeauna, fie din „Corul liceului”, fie din „Aderevărat cor al liceului”, cu care porneam la colindat, prezentându-ne cu cărti de vizită tipărite, la cetățeni selectați de noi după criterii sigure.

Inainte de miezul noptii, după ce terminam colindatul, intram în cafeneaua „La Leonici” de pe Madona unde beam căte un ceai să ne dezmortim, și împărtăteam banii frățește.

Dintre „Păcatele tinereții” am să relatez și un episod care a durat căteva luni, anume colaborarea mea la o revistă (dubioasă) umoristică din capitală - mi se pare că se spunea „Tribombă”. Aveam oarecare talent de povestitor cu hăz și făceam cu usurință epigrame (eram, cred, în clasa VI), așa că m-am încercat norocul și am trimis „Tribombel” un prim material, care a fost publicat imediat. Am colaborat, în continuare, număr de număr, fie cu catrene, fie cu proză. Piesa mea de rezistență a fost un foileton: „Misterul plăcintăi cu brânză”.

Pseudonimul cu care îmi semnau producția literar-umoristică era Ghijă Laconicul. Nu-mi amintesc nimic din ce am publicat atunci dar în minte epigrama pe care mi-a făcut-o, în revistă, ca ripostă, un alt colaborator al „Tribombel”:

Ești poet de-o nouă spăță;

Cu tot răsuflare ironic;

Recunoște că ești „nea Ghijă”;

Dar nu ești de loc laconic!

Nu după multă vreme, sau m-am lăsat eu de colaborare sau revista și-a dat obștescul sfărșit.

In clasa VII reală am scos, împreună cu bunul meu prieten Emilian Iliescu, „Revista Matematică a Liceului”, tipărită cu banii noștri și vândută colegilor. A fost primul meu act editorial.

Terminarea liceului

Vara anului 1923 a reprezentat pentru mine o perioadă de grele încercări. Absolviseam cu bine clasa VII de liceu, când s-au răspândit printre elevi zvonuri că învățământul mediu se va reduce la 7 ani. Mie și multora dintre colegii mei, de la real și de la modern, ne-a venit ideea bruscă să dăm clasa VIII în particular. Zis și făcut: ne-am prezentat la examene mai mult sau mai puțin pregătiți, bizințindu-ne și pe faptul că unele obiecte de studiu din clasa a VIII aveau aceeași tematică generală ca și cele similiare din clasa IV. În această categorie intrau în special: istoria, geografia și științele naturale.

In ceea ce mă privește, limbile franceză, germană și engleză, ca și matematică și română, la care eram „tare”, nu-mi puneau probleme, așa că m-am prezentat la examene cu curaj – dar și obosit mort, din cauza tocădinii din timpul noptilor nedormite. Din fericire, în sesiunea de vară se dădeau numai probe scrise, așa că am trecut hopul cu bine.

Pentru a mă pregăti temeinic și în același timp și pentru a avea o vacanță că de căt, ne-am dus, mama cu mine și cu fratele meu, la Tismana, la un vâl arăt, Petrescu, frecvent oaspete al nostru la Craiova.

Timpe de lună m-am pregătit la toate materiile clasei a VIII-a dar în special la matematică, fizică și chimie (în vedere examenului de admitere la Politehnica). Zilnic mă urcam pe niște scări rudimentare până la o platformă de pe stâncă pe care este clădirea mănăstirea Tismana. Un părău ieșit din grotele de lângă mănăstire se prăvălea (se prăvălește și astăzi) sub formă de cascădă, alcătuind o perdeea de apă în fața foisorului-platformă unde învățam zilnic și cu spor.

Am trecut cu bine și examenele din toamnă. Am avut dificultăți în geologie, la care bunul profesor Eli Georgescu (poreclit de noi, cu crucea copilarie, „Ciungu”, din cauza unui defect fizic), supără că un premiant de onoare al liceului voia să „sară” un an, mi-a dat la oral o notă proastă (+4) fiindcă la teză nu putea să-mi scădă nota – *scripta manent*. Regulamentul de atunci cerea că o notă sub 5, în diferentă dacă aveai sau nu medie de treccere, să fie „îndrepătat” de Consiliul profesoral. Acest lucru s-a și întâmplat, singur opONENT fiind tot profesorul Eli Georgescu.

A urmat apoi „dizertația” de bacalaureat. Trebuia să dezvoltă un subiect și să-l expui în fața comisiiei, vorbind

aproximativ 20 minute.

Eram deci la începutul lui septembrie 1923, absolvent al celor VIII clase liceale. M-am înscris imediat la Școala Politehnică din București pentru examenul de admitere. Pe atunci se dădeau asemenea examene numai în Politehnica și la Medicină.

Am reușit la 17-lea la admitere (din vreo 400 de candidați). Aveam dreptul să mă înscrui la oricare din cele cinci secții, dar am preferat „Electromecanică”.

Mă vad, parcă ar fi fost ieri, în dormitorul comun imens, de 60 de paturi, al anului I, la ultimul etaj al clădirii Politehnicii din strada Polizu. Eram elev la Școala Politehnică, dar mă înscrisește ca student la facultatea de Filozofie și de Litere ale Universității București. Studenția mea a durat vreo trei semestri, deoarece pe la mijlocul anului II la Politehnica se cam îngroșase gluma, începeau proiectele.

Studentia

Voi relata pe scurt activitatea mea de student, depusă în paralel cu frecvențarea cursurilor la Politehnica. Aceasta, spre norocul meu, se termina către prânz. După amiază învățam o oră-două, apoi mă duceam la Rambouillet...

La Filozofie (sau Litere, cum se spunea pe atunci) l-am avut ca profesor de italiană pe Ramiro Ortiz. Din biblioteca Facultății luam cu împrumut cărți, pe care le citeam la cămin. Am studiat atunci, între altele, toate piesele de teatru ale lui Pirandello.

Cursurile, la Filozofie, ca și la Litere, Istorie etc., se tineau mai ales seara. În cele trei semestre căt am urmat cursurile de filozofie l-am avut ca profesor, între alii, pe C.Rădulescu-Motru, la Psihologie și pe Mircea Florian, la Istoria filosofiei (mai târziu, la Logica).

Eram îndrăgostit de filozofie, nu lipseam de la nici un curs, de la nici un seminar. Îmi amintesc perfect de bine ce am patit cu profesorul de Logică la prezentarea unei lucrări de sinteză. Mie mi se dăduse ca temă să fac o expunere asupra filozofiei lui David Hume (1711-1766).

Hume a fost primul care a pus bazele agnosticismului modern.

Această variantă a filozofiei neagă putința cunoașterii realității, prin faptul că în nici un caz cunoașterea nu poate trece dincolo de limitele simțurilor (așa pretindeau filozofi agnoscienți). Am dat această aplicație pentru a lămurii de ce m-a făcut profesorul de Logică de două parale, după ce mi-am terminat expunerea la seminar.

Ca novice în ale filozofiei, după ce am studiat opera capitală a lui Hume, „Treatise of Human Nature”, pe care am rezumat-o într-o prelegere de 15 minute, fiind influențat și eu de agnosticism, am făcut gresela de a adăuga de la mine o concluzie nefericită. Am spus, la sfârșitul expunerii, că termenul cele arătate „cu un modest ignorabimus”.

Profesorul după ce a relevat că facusem o expunere corectă, a schimbat tonul când s-a oprit asupra expresiei „ignorabimus”. Mi-a spus că am:

„Dumneata pretinză că dădădă de modestie când spui că ‘nu vom și niciodată’. Dimitrovă, dumneata este prezuțios, dacă îți închipui că în viitor nici o ființă omenescă nu va trece pe noi, deșteptii de astăzi, nici ca inteligență, nici ca adâncime de gândire. Te rog să fii într-adevăr modest și să nu tragi politje asupra inteligențelor viitoare.”

În afară de Filosofie și Italiană, mai audiam, ori de câte ori aveam timp, și cursurile de Istorie ale lui Nicolae Iorga, ca și cursul de „Stîntă literaturii” al lui Mihalache Dragomirescu.

Păcat că elanul de învățătură în evantai mi l-a tăiat avanșa de proiecte de la Politehnica!

M-am desprățit cu regret de studiile mele, abia schitând, de filozofie și lingvistică, dar am continuat să frecventez, în fiecare joi seara, prelegerile de Istoria artei, pe care profesorul Al. Tzigara-Samurcaș le ținea în amfiteatrul Fundației Regale.

La Politehnica am întâmpinat primele dificultăți cu materialul didactic. Nu toți profesorii își multiplicau cursurile, ca să nă le pună la dispoziție. Foarte atenți în timpul orelor, luam notițe destul de amânatuite, pe care le redactam sub o formă mai ingrijită, și apoi le dam la multiplicat la tipografia. Binelîntele că această primă îndeletnicire a mea, de redactor și editor, nu a rămas ne remunerată, cursule le vindeam colegilor, iar sumele incasate îmi ajungeau pentru achiziționarea unor manuale străine, în special germane și franceze, de specialitate. Aceste manuale erau foarte scumpe, costau între 300 și 4000 lei, banii imposibil de acoperit dintr-o bursă de 400 lei lunar, care abia ajungea pentru plata cantinei.

Ne având nici un ajutor financiar de la părinți, mi-am extins cîmpul de activitate, ajutând pe unii colegi la facerea proiectelor. Mai cu editarea de cursuri, mai cu desenarea de proiecte, am reușit să mă mențin la un standard onorabil de elev-inginer, fără haine rupte-n coate și fără să fac foamea.

O altă sursă de ameliorare a traiului era și aceea de „poporat”. Politehnicanul care se ocupă o săptămână de poporă avea, mai întâi masa gratuită, apoi o mică indemnizație, plus carne de frică care pică de la măcelari, când facea aprovizionările în piața Matache. Eu făceam pe poporatul cam o dată pe lună. Aveam obiceiul să scriu meniu pe franțuzește, cu denumiri fantetiste, ceea ce atâtă curiozitatea colegilor, caru se așteptau ca o banală ciorbă să poarte denumirea de „potage Saint-Germain”, sau ca o părță de mâncare de măzăre să se cheme „petits pois à la Rambouillet”...

Primii pași în profesie

În 1928 am fost angajat de Societatea „Petroșani” ca inginer începător. Am fost trimis, cu un stipendiu modest, la uzinele Siemens-Schuckert de la Viena, unde am făcut 6 luni practică (și am învățat și dialectul vienez, pe lângă perfeccionarea în limba germană).

Inapoiat în țară, n-am vrut să rămân în București la Direcția Generală, ci am cerut insistent să fiu trimis în Valea Jiului, la exploatare, ca stagiar, pentru a învăța meseria. Transferul meu s-a făcut către sfârșitul anului 1929.

Am intrat în contact cu atelierele, după un indelung stagiu în subteran, unde am făcut cunoștință cu minerii și cu munca lor grea.

Aducându-mi aminte de dificultățile întâmpinate de mine în timpul pregătirii ca inginer, de lipsa cursurilor tipărite, de săracia literaturii noastre tehnice, am constat că, pentru pregătirea muncitorilor calificați și a meșterilor, situația era și mai gravă: practic nu exista nici o carte tehnică în acest domeniu.

În paralel cu activitatea de inginer, aveam și ocupația de conferențiar la „Școala de maiștri minieri și mecanici” din Petroșani. Predam acolo Electrotehnica. Am scris imediat un curs sărioprafat, pe care l-am distribuit elevilor mei. Am dezvoltat apoi mult acel curs, după o serioasă documentare, elaborând prima mea carte: „Principii de electrotehnica”.

Editia originală a acestui manual, care avea să apară apoi în alte patru ediții (ediția V în 1946), a fost tipărită în cursul anului 1931 la tipografia Nicu D. Miloșescu din Târgu-Jiu. Redactarea, punerea în pagină, corecțurile, ca și difuzarea cărții, au fost făcute exclusiv de mine, și aceasta mi-a îngăduit să exercez o ucenicie temeinică în specialitate de corector și editor.

Următoarea carte am scris-o împreună cu colegul meu, inginerul Emil P. Mareș, pentru ucenicii din Atelierele Centrale Petroșani. Se numea „Cartea ucenicului mecanic și turnator” și avea ca subtitlu: „urmărtea cursurilor practice pentru toți lucrătorii și în special pentru frezori și rectificatori (cu 190 figure în text)”. Cartea a fost tipărită în 1937 (probabil în vară) la tipografia Nicu D. Miloșescu, Târgu-Jiu.

Și pentru această carte am făcut toate operațiile, inclusiv corecțurile și difuzarea. Începând din luna iulie 1937 și până spre sfârșitul lunii noiembrie a același an am fost ocupat exclusiv cu realizarea „Coloanei Infinite” a lui Brâncuși.

În 1939, pe timpul unei vacanțe de vară la Craiova, am scris, în aproxiat 6 luni, cartea „Minunata poveste a electronului” („carte de electricitate pentru cei ce știu să citească românește”). Această nouă lucrare a mea a fost publicată, de astă dată, de marea editură bucurășteană „Cartea Românească”. Ea s-a bucurat de un deosebit succес, după cum aveau să dovedească edițiile succese.

Tot în 1939, în urma numeroaselor scrisori primite de la electricieni din țară, m-am hotărât să scot la două ediții a „Principiilor de electrotehnica”. De data aceasta cartea a

fost tipărită la tipografia „Jiu Cultural” din Petroșani, într-un tiraj de 3000 exemplare. A fost o carte cu copertă argintie, foarte atrăgătoare, și ea s-a epuizat foarte repede, grație publicației facute de mine, dar mai ales de cititor.

Și cu această ocazie am avut o activitate de difuzare, ca un adevarat editor.

Tot în anul 1939 am scris, în colaborare cu colegul meu August Buttu, „Cartea minerului”, o frumoasă broșură tipărită în 1940 tot la „Jiu Cultural”. Am mai scris în același an și o broșură având titlu „Electricitatea în gospodăria noastră”, publicată în 1940 în colecția „Cunoștințe folosite” (seria A nr.78) a editurii „Cartea Românească”. Conducere colectiei a avut-o profesorul Ion Simionescu.

„Cartea Românească” avea să-mi tipărească în 1940 și ediția III a „Principiilor de electrotehnica”.

Îată deci că, după o activitate de 10 ani, ca autor și editor al propriilor mele cărți tehnice, mă socoteam (și eram) destul de priceput, pentru a mă aventure în lumea editorilor.

Ca să devin editor – meserie pentru care eram bine pregătit – îmi lipsea două lucruri principale: capitalul și ocazia. Capitalul, deși mic, exista încă din 1939, sub forma unui automobil Buick, modelul din același an, pe care îl cumpărasem nou de la Cluj cu 315.000 lei, adică tocmai bani pe care îl căstigasem cu cartea „Principii de electrotehnica” ediția II (3000 exemplare a 180 lei, minus cheltuielile de tipărire și difuzare).

La sfârșitul anului 1940 am solicitat Direcției Generale a Societății „Petroșani”, transferul meu în București, ceea ce s-a aprobat. O dată mutat în Capitală, mi s-a încredințat și conduceră tipografiei „Finanțe și Industrie” din strada Poetul Macedonschi nr. 3. Mi s-a oferit acolo și „spațiu grafic” în condiții convenabile. Am mai obținut, de la o firmă de fibre textile, un imprumut de 320.000 lei, rambursabil prin livrări de cărți tehnice și prin restituiri în numerar. Buick-ul l-am vândut unui taximetrist, cu aceeași sumă cu care îl cumpăram. Dispuoseam deci de un capital modest, pe care m-am grăbit să-l transform aproape integral în baloturi de hârtie și cartoane și în avansuri substantiale la tipografia.

Am luat cu chirile și etajul clădirii din strada Poetul Macedonschi nr. 3, devenit sediul editurii și depozit de cărți și de hârtie.

Editura Gorjan

Dorind să mă specializez în editarea de cărți tehnice și practice, aveam nevoie să colaborez cu edituri străine de profil respectiv. Acestea au fost marii edituri din Leipzig B. C. Teubner (cărți tehnice și științifice) și Hachmeister & Thal (cărți practice), cu care am încheiat convenții avantajoase.

Am început imediat adaptarea importanței cărții „Manualul instalațorului electrician”, care avea să inaugureze activitatea mea de editor de cărți tehnice. Personalul de care dispuneam consta din soția mea (corectoare, tehnoredactoare), o secretară dactilografi și un om de serviciu, în același timp incasator și om de încredere.

Petre Grant, talentatul grafician, a creat emblema editurii, apoi un afiș ingenios și frumos de prezantare a fiecările cărții apărute și a conceput copertele primelor lucrări în curs de lansare.

Mă opresc aici cu partea introductivă, dar voi trata în continuare chestiuni de ordin general, cum ar fi: contactele mele cu conducerii altor edituri, regimul drepturilor de autor, achiziționarea drepturilor de traducere, privire asupra unor colecții (cărți tehnice, practice, mape de gravuri etc.) – și altele.

Stefan GEORGESCU-GORJAN

Imaginea familiei Georgescu-Gorjan în 1936: Ion, Stanca, Ștefan și George

Edituri și editori

Profesiunea de editor

Profesiunea de editor a rezultat din alte două profesii: din aceea de **librar**, aşa cum a fost și este frecvent cazul în Franță, sau din aceea de **tipograf**, astfel cum s-au petrecut lucrurile în special în Germania, iar la începutul tiparului, în mai toate țările lumii civilizate.

În țara noastră, meseria de tipograf s-a confundat cu aceea de editor, încă de acum câteva secole.

În perioada dintre 1920 și 1945 au existat în România toate genurile de edituri: fie legate de librării, fie legate de tipografi, fie, în sfârșit, edituri propriu-zise, fără altă activitate conexă. Unele ziară („Universul”, „Adevărul”) aveau și activitate editorială.

La începutul anilor '40, când mi-am inaugurat Îndeletnicirea de publicist-editor, situația editurilor corespunde următorului tablou aproximativ:

- Marile edituri cu tradiții de cultură, cu puține precupări pecuniere, grupă în care se includ editura „Cultura Națională”, editura „Fundației pentru literatură și artă” (ambelor conduse succesiv de academicianul Al. Rosetti), precum și editura „Caserii Școalelor”.

- Marile întreprinderi cu capital important și activități multiple (tipografie, zincătorie, uneori turnătorie de litere, editură, librărie, magazin universal): aci intră „Cartea Românească” și „Socec” (cuprinsă în ultima perioadă în magazinul universal „Lafayette”).

- Edituri mari, mijlocii, sau mici, dispunând și de tipografi proprii: „Scrisul Românesc”-Craiova, „Cugetarea” Georgescu Delafras, „Bucovina” I.E. Torouțiu, „Gorjan” și alții. Chiar și tipografia „Monitorul Oficial” avea o activitate remarcabilă.

- Edituri mijlocii sau mici, nedispunând – după cîte știu – de tipografi proprii: „Vatra”, „R. Cioflec”, „Contemporană” etc.

- Librari cu activitate sporadică de editură: „Cărăbaș” și alții.

Lista nu este exhaustivă. S-ar putea ca eu să fi omis involuntar pe unii dintre editoare serioși (îmi amintesc acum de avocatul Olteanu și de Ocneanu), după cum am omis, în mod voit, editurile ciupercute, cu existență efemeră.

Ca membru al tagmei, am avut legături mai strânse cu cățiva dintre reprezentanții unor edituri mai importante. Citez, în primul rînd, pe bunul meu prieten Vili Beneș de la „Casa Școalelor”, care mi-a fost tot timpul consilier literar neoficial, sugerându-mi să incurajându-mă să realizez unele acțiuni de cultură, cum au fost editarea albumelor de gravuri, ca și publicarea lucrărilor unor scriitori tineri. De Vili Beneș, valoros critic de artă, spirit cultivat și generos, m-a despărțit numai moartea lui, survenită în 1959.

Am mai fost legat de doi Virgil: în primul rînd, de Virgil Molin de la „Scrisul Românesc” și, în al doilea rînd, de Virgil Montaureanu de la „Socec”.

Virgil Molin, tipograf de înaltă calificare, a ajuns un exceptional editor. El a avut, încă din 1922, o activitate remarcabilă: a scris cărți pentru formarea profesională a muncitorilor tipografi (mai întâi în editură proprie, apoi la „Scrisul Românesc”). A avut exact genul de activitate care m-a condus și pe mine spre Îndeletnicirea noastră comună.

Virgil Molin era, de fapt, conducătorul editurii „Scrisul Românesc” din Craiova, dar el își avea reședință în capitală, pe str. General Eremia Grigorescu, la parterul casei istoricului A.D. Xenopol. Pe atunci (la începutul anilor '40) Rîria A. Xenopol trăia împreună cu familia ei la etajul I al clădirii Locuință mea era pe str. Columb, într-o casă apartinând tut familiei Xenopol, alături de sediul bucureștean al editurii „Scrisul Românesc”. Mă întâlneam deci foarte des cu Virgil Molin, cu care dezbatteam probleme de editură și tipografie.

Din „Manualul Tipografului” lui V. Molin învățasem mai de mult principalele noțiuni ale meseriei. Aflasem totul despre quadrate, „ghiferti” și puncte, despre „dursuș” și vingalace, despre principalele corpușe de litere: nonpareille (6 puncte), petit (8 puncte), corpus (10 puncte), cicero (12 puncte) și.a.m.d.

Celălalt Virgil – Montaureanu – era factotum la librăria și editura „Socec”, din cadrul complexului Lafayette. Era un om plin de idei, și care găsea soluții la multe probleme ale profesioniștilor. Într-altele, el m-a sfătuit să editez un manual de șah și unul de bridge, pe vremea când camuflajul silea lumea să stea seara mai mult în casă.

Manualul de șah l-a scris inginerul Dem Urmă, pe atunci președinte cercului de șah C.F.R..

Deși nu-mi plac deloc jocurile de cărți, m-am hotărât

să scriu chiar eu manualul denumit „Bridge contract-bridge plafon”. Am documentat cu ajutorul unei cărți a lui Culbertson și al altor manuale. Am scris carte, am dat-o spre verificare unor jucători buni, care să îndreppte evenuale greșeli – și apoi am tipărit-o, punând drept autor pe un inexistent H. W. Chesterton, la sugestia lui Virgil Montaureanu. El îmi spuse clar: dacă apare pe copertă Georgescu, nimeni n-o să cumpere carte. Un pseudonim englezesc, apropiat ca pronunțare de Culbertson, este tot ce trebuie, pentru ca manualul să se vândă bine (cea ce se să întâmplat).

Tot Virgil Montaureanu mi-a recomandat doi specialisti în editură: pe ambalorul și expeditorul Iosif (M. Iosub) și pe contabilul Misu Nadler. Acesta din urmă era un om care nu a făcut niciodată vreo greșeală în scripte, cătă mi-a tinut contabilitatea cu jumătate de normă. Era foarte surd și putea lucra cu spor în cel mai mare vacarm. Introduse o contabilitate semimecanică, cu fișe, de mare simplitate și precizie.

Extrasele de cont ale editurii „Gorjan”, care purtau stam-pila ușuală: E.&O. (sauf erreurs et omissions – adică un fel de scuză pentru eventualele greșeli și omisiuni), nu s-au dovedit niciodată a fi cuprinse vreo greșeală sau omisiune.

Virgil Montaureanu era o persoană care se prăpădește să formeze oameni de meserie. Aflat de la cunoștințele antică Alexandru Enescu unele amănunte ale stagialului de trei ani pe care l-a facut pe lângă Virgil la „Socec”, unde A.E. se ocupă de cărțile străine. Alexandru Enescu are vaste cunoștințe în materie de cărți românești și străine, cunoaște bine franceza (și alte limbi), și căută acum să formeze colegi mai tineri în meseria de anticar.

Cu „Cartea Românească”, mareea editură care îmi publicase în 1940 trei din manualele mele tehnice, am avut cele mai cordiale relații. Responsabil pentru editură, din partea conducerii, era inginerul Gh. Dobrovici, dar cel care dirija de fapt editura era scriitorul Menny Toneghini.

Când m-am hotărât să editez cărți practice, am urmat calea deschisă de profesorul Ion Simionescu, savant și popularizator al științei, care pusește bazele colecției „Cunoștințe folositore”, editată în 1922 de „Cartea Românească”.

Tot de la „Cartea Românească” m-am inspirat și când am întocmit contractul de editare, după cum voi arăta mai departe.

Am mai avut relații amicale și cu Dan Faur, conducător de specialitate la editura „Mecu”.

Dintre editorii tipografi, trebuie să citez pe eruditul patron al imprimăriei „Bucovina”, I. E. Torouțiu, criticul și istoriograful care și-a încreunat variata operă cu cele 13 volume de „Studii și documente literare”, publicate între anii 1931 și 1946 (dintre acestea, numai volumul I a fost scris în colaborare cu Gh. Cardaș).

Mai citez, dintre bunii cunoscători de atunci, și pe vrednicul librărie Cărăbaș, care a avut și activitate de editor. La librăria „Cărăbaș” și-a făcut ucenicia și unul dintre anticari fruntași din București, nume nepotul său, Simion Mihăuță de la anticariatul „Curtea Veche”.

Drepturi de autor

Una dintre principalele mele griji, înainte de a-mi începe activitatea, a fost aceea de a redacta un contract de edi-

tură, inspirat după contractul unei edituri mari și serioase. Posedam contractele încheiate de mine ca autor cu „Cartea Românească” și am preluat din ele esențialul:

- Autorul cedează lucrarea pentru tipărire în orice număr de ediții.

- Tirajul se precizează înaintea fiecărei ediții.

- Editorul are dreptul la un supratiraj de 10%, la care nu plătește drept de autor. Din acest supratiraj se acopera exemplarele pentru depozitul legal la bibliotecile oficiale, cele pentru reclamă, presă, precum și exemplarele de autor (în general 1% din tiraj, putând crește până la 2% în unele cazuri).

- Editura poate folosi cum va crede de cunință paginile 2, 3 și 4 ale copierii.

- Dreptul de autor ușual era de 20% (care putea crește la 25% pentru autori cu renume). Din suma de plată se scădea impozitul, timbrele Casei Scriitorilor și timbrele fiscale de pe decont. Deconturile, din care rezulta exemplarele vândute, erau de obicei semestriale.

- Pentru traduceri se aplicau două moduri de remunerare: fie o sumă fixă, plătită la acceptarea manuscrisului, fie un tarif procentual, de obicei 10% din valoarea exemplarelor vândute.

Este greu de spus dacă toți editorii din epoca respectivă aplicau drepturi de autor și clauze de contract similare cu cele arătate mai sus. Se prea poate ca unii să își aplică drepturi și clauze mai puțin avantajoase pentru autori, dar sunt convins că numărul editorilor din această categorie nu a fost prea mare.

Obținerea dreptului de traducere

In afara cărtiilor intrate în domeniul public, era obligatoriu, ca și în prezent, să se obțină autorizația de traducere, cu plata unei sume nu prea mari, de la detinătorul de copyright (în general, un editor străin).

Situația era foarte complicată în timpul anilor '40, din cauza războiului și a imposibilității de a coresponda cu unele țări din Europa (Marea Britanie, de exemplu), precum și, mai ales, din alte continente, în special S.U.A.

Practic, în epoca menționată, se putea coresponda cu mai toate țările ocupate din Europa și, de asemenea, se puteau obține și plăti drepturi de traducere, după o anumită metodologie reglementată de stat.

Mai existau și persoane care afirmau că posedă autorizații de traducere, condiționate însă de plata unor anumite sume în valută. Am văzut și eu asemenea scrisori, în care era vorba de sume destul de reduse (între 10 și 20 de lire sterline pentru un volum de beletristică, la un curs al lirei de circa 700 lei, înainte de 1940).

În general însă, poste cu unele excepții, traducerile românelor de succes în țările anglo-saxone se faceau, cum se spune, cu aprobare „de la lampă” (sau „de la bec”), sau cel mult pe baza unei declarații a traducătorului că posedă autorizație de la detinătorul copyright-ului. În ceea ce mă privește, am refuzat să cred în valabilitatea unor asemenea drepturi de traducere, motiv pentru care am publicat numai puțină literatură anglo-saxonă, și anume doar din aceea intrată în domeniul public.

Deși eram, în principal, editor de cărți tehnice și practice, Vili Beneș și alții m-au convins să public și beletrie, atât cărți originale, cât și traduceri autorizate, cu drepturi obținute din mai multe țări europene. După evoluția mele, am publicat circa 20 de cărți tehnice, vreo 40 de broșuri practice, cam 70 cărți literare sau documentare (37 românești, restul traduceri de cărți din 9 țări), cam 14 cărți originale și albume pentru copii, 3 cărți de poezie, 11 lucrări diverse (4 mape cu gravuri, cărți medice și de alt fel).

Priile altele, relev publicarea mitului mongol „Şun” de George Călinescu (1943), apoi „Ciudata viață a poetului” de talentatul poet Anişoara Odeanu (Doina Peteanu), numeroase traduceri datorate unor oameni de cultură: poetul Al. Philippide, filozoful Constantin Noica, apoi criticul de artă Barbu Brezianu și bunul talmăcitor A. V. Macri.

Am solicitat și obținut drepturi de traducere din Cehoslovacia, Elveția, Franța, Germania, Italia, Olanda, Norvegia și Portugalia.

Se prea poate să fi existat în acea vreme și unii editori care au neglijat plata drepturilor de traducere, dar nu pot vorbi decât despre modul cum am procedat eu: exact la fel ca și marile edituri, care au respectat întotdeauna cu rigurozitate copyright-ul.

Collecții

Nu mă voi ocupa, în cele ce urmează, de colecțiile ce se regăseau, cel puțin parțial, la mai toate editurile: clasici români, clasici din literatura universală, autori români moderni și contemporani, idem – autori străini în traducere, cărți de școală, cărți de artă, dicționare, cărți de știință de nivel superior, uneori cărți medicale și.a. Mă voi rezuma la patru domenii mai puțin uzuale, și anume la manuale tehnice, la broșurile practice, la mapele de gravuri și la cărțile pentru bibliofili. De toate acestea m-am ocupat și eu, uneori făcând operă de pionierat.

Colecția tehnică

Principala mea preocupare a fost dezvoltarea literaturii tehnice de nivel mediu și inferior. Făcând o sumară cercetare bibliografică, am constatat că am fost unul dintre promotorii, foarte puțini, ai literaturii tehnice pentru muncitori și meșteri.

Dintre contemporanii și înaintașii mei, am cercetat activitatea publicistică a următorilor autori: inginerul Dimitrie Leonida, inginerul Mihail Konteschweller și Virgil Molin.

Creatorul Muzeului Tehnic din Parcul Libertății, inginerul Dimitrie Leonida a fost și inițiatorul „Școalei comunale de electricieni și mecanici” din București, despre care a scris în 1913 un amplu articol în „Buletinul Societății Politehnice”. El a publicat, în mai multe fascicule, un curs de electricitate, apărut în anii 1915-1916, retipărit în 1920. Deci Dimitrie Leonida a fost și în domeniul literaturii tehnice un precursor.

Inginerul Mihail Konteschweller a publicat, prin 1937, o broșură de „Telemecanică” (85 pagini) și o broșură despre „Televiziune” (137 pagini, fară menționarea anului). Principala sa lucrare a fost „Radioelectricitate” (344 pagini, 218 figure), publicată în 1940, apoi reeditată în 1941, în colecție „Mica encyclopédie”, a „Fundației pentru literatură și artă”. Din fișele cercetate de mine rezultă că inginerul Konteschweller a publicat o lucrare în două volume „Radio pentru toți” încă din 1931, anul în care a apărut și prima ediție a cărții mele „Principii de electrotehnici”.

Bunul meu prieten Virgil Molin a publicat, în anii 1923 și 1926, niște broșuri pentru pregătirea muncitorilor tipografi (în editura autorului), definitivate în 1939 sub titlul „Cartea tipografului” (128 + 8 pagini) editată de „Scrisul Românesc”.

După cele ce cunosc, au adus contribuții la dezvoltarea literaturii tehnice în țara noastră, ca precursori, ing. Dimitrie Leonida și Virgil Molin, iar ca pionieri, ing. Mihail Konteschweller și semnatul acestor însemnări.

Din 1931 până în 1937 am publicat o serie diversificată de cărți de pregătire profesională, în bună parte scrise sau adaptate de mine, singur sau în colaborare, aci intrând și cele câteva elaborate de ingineri specialiști în diverse domenii.

Colecția practică

Colecția de broșuri practice mi-a fost sugerată de faimoasa colecție de broșurile „Cunoștințe folositoare”, creată de marele animator și publicist, profesorul de științe naturale și geografie Ion Simionescu.

Profesorul Ion Simionescu a scris în anii 1915, 1916 și 1918-1922 primele broșuri de inițiere în probleme de știință: „Cărbunele de pământ”, „Petrolul”, „Sarea”, urmate de broșuri cu tematică „Din lumea largă” („Țara Românească”, „Bulgaria”, „Bucovina” etc.). Aceste prime cărticele de popularizare au fost editate de „Cartea Școalelor”.

De prin 1922, profesorul Ion Simionescu a patronat la „Cartea Românească” cele trei serii de „Cunoștințe folositoare” A („Ştiință pentru toți”), B (tematică neidentificată de mine), C („Din lumea largă”). El însuși a redactat numeroase broșuri, începând cu acelea enumerate mai sus, din serile A și C.

„Colecția practică” a „Editurii Gorjan” a cuprinzut în jur de 40 titluri (aproape 100 numere, unele broșuri fiind duble sau multiple). Cam jumătate din titluri au fost adaptate de mine după broșurile cele mai interesante apărute în colecția germană „Lehrmeisterbücher”.

Căpătă că multe dintre broșuri (în special acelea cu caracter tehnic sau meșteșugăresc) au apărut în căte două ediții, dovedește utilizarea pe care au avut-o cărtișoile din „Colecția practică”, ca și „Cunoștințele folositoare” ale „Cărții românești”.

Albume de gravură

Puțini dintre editorii dinainte de 1944 au avut ca precupere realizarea unor albume de gravuri.

Urmăream de mult și sistematic apariția mapelor de gravuri, pe care în bună măsură mi le-am și procurat. După

cele știute de mine, precursor în această materie a fost poetul și prozatorul Adrian Maniu (1891-1968), acela care a publicat, în 1929, la editura „Cartea Românească” o suita de gravuri trase după 50 xilografi din secolele XVIII și XIX, regăsite prin strădania scriitorului.

Albumul de gravuri poartă titlul „La gravure sur bois en Roumanie” (Gravura în lemn în România) și a fost tras în 500 exemplare, pe hârtie velină vărgată din pastă de polop.

O altă inițiativă a lui Adrian Maniu, și mai meritorie, a fost aceea de a propune curățarea tuturor celor aproximativ 80 de plăci de aramă și de zinc, pe care pictorul craiovean Theodor Aman le săpăte „cu pasiune” între anii 1870-1880. Adrian Maniu scrie în textul de prezentare a gravurilor: „Pictorul M. Teișanu și cu cel că semnează aceste rânduri cu propus ministerului ca plăci gravate de Aman și păstrate în muzeu să fie curățate de zgură, și trase din nou cu măna, la teusul pe care îl folosea în viață artistul. Lăsăm tot beneficiul căstigului muzeului Aman pentru imbunătățiri”.

Mapa cuprinde 40 gravuri trase în 1932 în căte 100 exemplare după plăci de aramă ale lui Aman, curățate de pictorul M. Teișanu cu deosebită grijă și competență. Sună posesorul uneia din 100 de mape, care a costat – dacă nu mă înșală memoria – 4000 lei în anul 1933, când am achiziționat-o prin mijlocirea lui Adrian Maniu.

Reluând inițiativa din 1929 a lui Adrian Maniu, Gheorghe Racoveanu – un alt precursor – a publicat în 1940 în editura „Fundatia pentru literatură și artă” cărtea „Gravură în lemn la mănăstirea Neamțul”. Cartea gruează în 60 planșe un număr de 160 gravuri originale în lemn din fondul mănăstirii Neamțul. Dintre aceste gravuri, 14 figure și în albumul din 1929 al lui Adrian Maniu. Din păcate, nu se menționează tirajul cărții, care a fost tipărită la Imprimeria Națională București.

Pasiunea de a achiziționa stampe mi-am satisfăcut-o și pe cheiurile Senei, prin anii 1934-1937, când am achiziționat de la anticari căteva litografii de Daumier, apărute în revista „Charivari”, precum și unele stampe franțuzești fără prea mare valoare.

În toamna anului 1935, o importantă casă de editură de cărți clasice și de artă, toate legate și frumos prezентate, vândute numai în abonament, denumită „Deutsche Buchgemeinschaft”, la care eram și eu abonat, a editat un album de gravuri originale cu un tiraj limitat de 1000 de exemplare. Albumul cuprindea 8 gravuri de artiști germani și era deosebit de frumos prezentat. Mi-l am procurat.

Fiuind asiduu vizitator al Saloașelor oficiale de pictură, sculptură, desen și gravură, încă din vremea studenției, cunoșteam destul de bine activitatea gravorilor noștri. Împreună cu prietenul meu V. Beneș am luat hotărârea să ne adresăm cătorva tineri artiști de talent, spre a le edita albume de gravuri originale.

Ne-am oprit asupra următorilor gravori:

Fred Micos – care a pregătit suita de 10 gravuri din cicleul „Creațiune”, precedată de un studiu critic de V. Beneș.

Vasile Dobran – cu cele 10 gravuri din „Ciclul morții”, precedate de un studiu critic de V. Beneș.

Nicolae Brana – 15 gravuri din ciclul „Chipuri din sat”, cu un cuvânt înainte de Ion Vlaicu.

Dimitrie Hormung – cu 7 gravuri în culori alcătuind ciclul „Patimile Domnului”, cu o notiță de prezentare de Stefan Gorjan.

Toate gravurile arătate s-au tras de către artiști folosind utilajele de la „Finanțe și Industrie”, într-un tiraj comercial de 500 exemplare gravuri nesemnate, precedate de căte 50 exemplare trase de mână pe hârtie specială, toate semnate de artiști.

Din datele pe care le posed, albumele de gravuri Gorjan au fost trase în perioada aprilie-mai 1942. Consider această manifestare ca un act mai deosebit, desfășurat în cadrul unei edituri modeste. Nu șiua să fi avut prea mulți predecesori în perioada de după 1921, în afară de cei menționați anterior (vorbe contabilizo: „sauf erreurs et omissions”).

Aci nu vorbesc, bineînțeles, de cărțile de artă propriu-zise, destul de numeroase, care s-au publicat, în special de marile edituri, fie în colecții, fie ocazional. Voi cînta numai activitatea unei mici edituri specializate: Casa de librărie și editură „Arta”, proprietatea Virginiei H. Guguianni (firmă înregistrată în 1940). Editura „Arta” a publicat, începând din 1942, Colecția Galeria artiștilor români, îngrădită de profesorul Cristian I. Guguianu. În această colecție au apărut, după cătă și monografi asupra pictorilor Camil Ressu, J. Al. Steriade, Stefan Popescu, Gh. Pătrășcanu, Francisc Șirato și sculptorul Cornelius Medrea (ultima în 1944).

Unele din aceste monografi aveau ca supliment una sau două gravuri originale, trase la presă de mână pe hârtie specială și semnate de artiștul respectiv.

Astfel, monografia Gh. Petrașcu era însoțită de o gravură originală, semnată de artist. Monografia Ștefan Popescu avea ca supliment o litografie și o xilografie, ambele semnate. De asemenea, monografia Francisc Șirato cuprindea și două litografii originale semnate de pictor.

Datorită gravurilor originale atașate cărților din colecție, am inclus aceste monografi în capitolul „Albume de gravuri”.

Bibliofilie

La 1 ianuarie 1927 eram în pragul ultimelor trei luni de studiu la Politehnica. Cursurile se terminau în curând, dar trebuia să executăm proiectul cel mai dificil, considerat de diploma.

Am fost angajat din ianuarie 1927, cu o leașă mijlocă, dar cu un titlu pompos (inspector tehnic) la Așezăminte Brâncoveniști. Marele avantaj al acestei angajări era că mi se asigura masa și o cameră în clădirea administrativă a spitalului. Adio dormitor comunită și popot!

„Inspectoratul” ce conduceam se compunea din doi angajați: semnatarul acestor rânduri și un student din penultimul an de Arhitectură, Constantin Urdăreanu, chipurile subalbării mei.

M-am imprietenit la toată cu Urdăreanu, mai ales că aveam preocupă comună: iubeam cărțile frumoase, frecventam expoziții și muzee, ne plăceau porțelanurile de artă etc.

Dar în aprilie 1927 a intervenit o întâmplare în viața mea, cu repercuriuni neașteptate și în cariera de arhitect a lui Urdăreanu. Anume, la sfârșitul cursurilor teoretice ale anului IV, secția Electromecanică a avut fericita inițiativă de a propune Rectорatului facerea unei excursii „studii” în Italia.

Excursia s-a realizat, în condiții modeste (dormeam într-un wagon dormitor cl. I și II, garat în gării orașelor pe care le vizitam), dar fiind condusă de rectorul nostru, profesorul de electricitate N. Vasilescu-Karpen, și însoțită și de alte cadre didactice, printre care profesorul Dionis Ghermani, am fost primiți în condiții excepționale de către instituțile politehnice și asociațiile ingineresci din Italia.

Plecând la drum la începutul celei de a doua chenziine a lunii aprilie 1927, am vizitat Veneția, Milano, zona lacului Maggiore, mai toate hidrocentralele din Alpii italieni, Torino, Genova, Roma, Florența și Piesello, cu inapoiere tot prin Veneția.

În această excursie „studiiile” s-au imbinat în mod fericit cu vizitarea frumoaselor orașe ale Italiei, pline de muzee și alte obiective turistice debordând de artă.

Mie, contactul cu muzeele și comoriile de artă ale Peninsulei mi-a făcut o impresie de nedescris. M-am înapoia în luna mai în București și l-am povestit lui Urdăreanu despre tot ce văzusem acolo, cu atât entuziasm, încât l-am zăpădit complet. Aceasta l-a determinat să pună banii de-o parte, luni în sir, pentru a putea sta că mai mult timp posibil în Italia. Nu-i mai era gândul la arhitectură, nu se mai ducea la cursuri, iar după ce a hoinărit, în 1928, aproape un an în Italia, a constatat la înapoierea în jară că între timp fusese exmatriculat de la arhitectură!

Silit de imprejurări, Urdăreanu s-a înscris la drept, absolvind cursurile în trei ani; a rămas însă un om de deosebită cultură și un fanatic bibliofil.

Căt am făcut serviciul împreună, dar și mai târziu, când ne întâlnim, cunoscem, cutremur orășul pe traseul muralilor lor, cheltuind multă din banii greu câștigați pe cărți de artă, iar când ne permitea punea, chiar și pe cărți pentru bibliofilii. Există atunci pe strada Academiei o librărie specializată în cărți rare, în special franțuzești. Dacă nu mă înșel, se numește librăria Hasera și era o adevarată peșteră a lui Ali Baba, dar o peșteră înțesată de comori de hârtie tipărită.

Am cumpărat atunci, când împreună, când separat, în special cărți din colecția „Antiqua”, „Lumen animi”, „Scripta manent” ale faimoasei edituri „à l’enseigne de Pot Cassé, en la rue de Beaune à Paris” (la firma Oala Spartă, în strada Beaune, la Paris). Aceste cărți se tipăreau în tiraj strict limitat: o ediție ieftină, de 1950-2800 exemplare, trase pe hârtie Chesterfield, sau pe papirus de Tsahet sau pe hârtie de Borneo, și unele tiraje limitate (între 25 și 300 exemplare) imprimate pe hârtie de Olanda Van Gelder sau pe hârtie imperială de Japonia sau pe hârtie vărgată, cu ușoară tentă (vergé teinté de Rives) și altele minuni ale papetăriei de artă.

Printre cărțile „Pot Cassé” pe care le posed sunt și cărțea tipărită pe hârtie de Japonia sau Olandă Van Gelder.

Ne-am făcut amândoi ocenici în secretele bibliofiliei, afănd că, adesea, filele cărților brosate pentru amatorii de frumos se pliază după criteriul centrării textului, de unde rămâne multă neregulatate ale fișelor, cu excepția „transei” superioare, care are filele la același nivel.

Cărțile pentru bibliofilii sunt impodobite cu gravuri. Este o greșală de neierat să dai la legat o asemenea carte broșată unui legător neavizat: cărțile pentru bibliofilii se

leagă păstrând intactă coperta și neuniformizând prin tăiere filele, care vor rămâne cu aspectul lor original, mai mult neregulat, fără ca un instrument tăios să le cebăuiască. De asemenea „tranșele” nu se vopesc, cu excepția tranșei de sus, care poate fi aurită. Foile de gardă sunt de regulă marmorate.

Accentuez că trebuie să fac un distinguo între cartea de lux broșată și cea vândută cu legătură originală (de cele mai multe ori învelită în piele, cu inscripții aurite, cu filele tăiate uniform și cu tranșă de sus de obicei aurită (tranșe dorée).

Am fost încantă cănd am văzut, la expoziția „Arta tiparului bucureștean” din iarna 1983/84, că tradiția cărții pentru bibliofili se continuă în admirabile condiții, unul dintre animatorii bibliofiliei românești actuale fiind scriitorul Romulus Vulpescu.

O dată ajuns editor, mi s-a redeșteptat vechea pasiune, și am scos și eu două cărți de bibliofili, după editarea mașelor de gravuri.

Primă din aceste cărți, tipărită în 1942/43, a fost „Cărarea pierdută” (Le grand Meaulnes) a lui Alain Fournier, în traducerea Domnului Gherghinescu-Vania. Tirajul a fost limitat la 30 exemplare; primele 20 conținând 10 aqua-forțe originale de Fred Micoș, semnate, următoarele 6 având în plus o suita a celor 10 gravuri, semnate, plus o gravură pointe-sèche originală și semnată, iar alte 4 exemplare având, în afară de suita de gravuri, și către o acuarelă originală semnată de artist. Binelînteleș, toate exemplarele erau numerotate.

Carta s-a tipărit pe hârtie velină dublă (imprimată pe o singură față), folosind zaful de la ediția obișnuită, cu modificările cerute de intercalarea inițialelor gravate de Micoș și a vignetelor de sfârșit de capitol (culs-de-lampe). Tiparul s-a executat la tipografia Gorjan din calea Moșilor nr. 318, sub direcția supravegherei a artistului care s-a ocupat și de broșarea cărților.

Ideeia folosirii zafului ediției obișnuite, cu mici modificări, ca și aceea a tipăririi coalelor pe o singură față, pentru a evita apariția în transparență a textului de pe contrapagină, îmi aparține.

Aceleași principii economice le-am aplicat și la tipărirea somptuoasei ediții de lux a „Cărții de la San Michele” de Axel Munthe, în traducerea Margaretei Poenaru-Bordă. Concepția de detaliu a cărții i-am lăsat-o prietenului Urdăreanu, căruia cred că i-am facut o imensă placere.

Ei a colaborat cu artistul (Fred Micoș), care a împodobit paginile cu ancadramente colorate și cu gravuri, tot

colorate.

Cartea s-a tipărit în mai 1945 la tipografia Gorjan, într-un tiraj limitat la 103 exemplare, pe hârtie (cred) de Japonia, imprimată pe o singură față.

Ambele cărți pentru bibliofili au fost protejate în cătăun etui de carton.

Este de la sine înțeles că, nici cărțile pentru bibliofili, apărute în tiraje atât de mici (30, respectiv 103 exemplare), și nici mapele de gravuri, nu mi-au adus decât satisfacții estetice, iar nu pecuniale.

Fred Micoș a continuat să ilustreze și alte cărți pentru bibliofili (sau cel puțin una). Este vorba de „Alexandru Lăpușneanu” de C. Negrușiu, carte pentru bibliofili, apărută în iulie 1946 sub emblema „Letopiset” și tipărită la tipografia „Steaua Artei” din calea Moșilor nr. 170. Încurajat de succesul de prestigiu al „Cărții de la San Michele”, prietenul meu Urdăreanu a dorit să se specializeze în cărți de bibliofili și a întemeiat editura de artă „Letopiset”. La aranjamentul unicei sale realizări independente, el a continuat să aplique principiile folosite la editarea celor două cărți de bibliofili apărute la „Editura Gorjan” (tipărite pe o singură față a hârtiei, același carton pentru copertă). „Alexandru Lăpușneanu” s-a imprimat în 142 exemplare pe hârtie ve lină mată; cartea conține 70 gravuri originale.

Episodul „Pinocchio”

Deși ieșe din cadrul celor povestite până acum, episodul „Pinocchio” merită să fie relatat, pentru a ilustra un umit mod de lucru, ca și folosirea unor oportunități, în vederea lansării cu succes a unei cărți cu totul neprevăzute.

Spre toamna anului 1941, când nici nu-mi facusem bine „ieșirea în lume” ca editor, mi s-a lăvit o ocazie bună, pe care n-am lăsat-o să-mi scapă. Urma să apară în curând pe ecran filmul lui Walt Disney „Pinocchio”. Eram în bune relații cu directorul Banciu de la cinematograful „Aro” (în prezent „Patria”), și l-am rugat să realizeze o proiecție specială a filmului, cu vreo trei săptămâni înaintea premierei.

Am urmărit filmul în avampremieră, împreună cu familia mea și cu gravorul Fred Micoș. În timpul proiecției am lăsat note, apoi am consultat carteia lui Collodi, iar în următoarele 4-5 zile am repovestit în scris cartea și filmul. În același timp, cu ajutorul fotografilor color puse la dispoziție de directorul Banciu, colaboratorul meu Fred Micoș a pregătit rapid ilustrațiile cărții, iar eu am dat să se execute extraurgent clisele.

Cartea a fost gata (scrisă, desenată, tipărită, broșată) în vreo 20 de zile. Din cele 5000 exemplare ale primei ediții a lui „Pinocchio” (adaptare de Stefan Georgescu), circa 1000 au fost predate în timp util plasatorilor de la cinema „Aro”. După puține zile de la premieră, cele 1000 de exemplare se vândaseră în chip de program, iar în cîteva luni ediția I, distribuită librăriilor, s-a epuizat. Au urmat alte patru ediții ale cărții.

In colecția de cărți pentru copii, am mai scos o broșură... în versuri, sub titlu de „Năzbătile lui Nătășleață”, semnată cu pseudonimul transparent Ingo (inginer Gorjan). Cartea a fost frumos ilustrată de talentul Aurel Petrescu, un alt colaborator al editurii.

Curs rapid de portugheză

Prin 1943, fostul meu profesor ocasional, Al. Popescu-Telega, eminent tălmăcitor din limbile iberică, mi-a propus să public și unele romane trăduse din portugheză.

Ne-am oprit mai întâi asupra romanului „A silva” de Ferreira de Castro (apărut în editura mea în 1944 sub titlu de „Pădurea virgină”). Traducătorul mi-a mai propus și alte lucrări din portugheză, între care „Crina părintelui Amaro” de Ecă de Queiroz. Având ca principiu să nu public nici o traducere înaintea de a fi citit eu însumi cărțea originală, l-am rugat pe profesorul Al. Popescu-Telega să-mi lase romanele cam luna, ca să le pot citi.

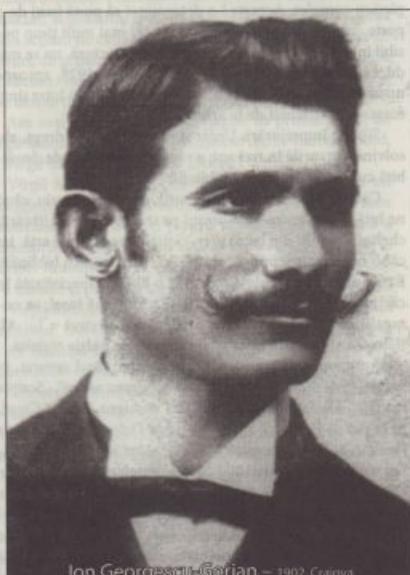
Mi-am cumpărat imediat manualul lui Ey-Krüger „Portugiesische Konversations-Grammatik”, apărut în editura Julius Gross-Heidelberg, precum și un dicționar portughez-francez. Timp de vreo trei-patră săptămâni am dedicat învățării superficiale a limbii portugheze. Nu pot pretinde că am reușit atunci să-mi înțesesc mai mult decât o spoloală de portugheză, (nu sunt unul din acele fenomene care, se zice, vorbesc aproape 100 de limbi și dialecte - eu personal îndoindu-mă de existența unor asemenea oameni fenomenali), dar pot afirma că, mai cu ce-am prins din gramatică, mai cu dicționarul, mai cu spaniola pe care o cunoșteam mai de mult, am reușit să mă descurc cu „A silva” și cu „O crime de padre Amaro”, după care am acceptat traducerea ambelor romane.

După ce n-am mai activat ca editor, mi-am reluat ocupația de bază, aceea de inginer, fără să fi renunțat însă la publicistica.

Ștefan GEORGESCU-GORJAN

Mai 1984

„Dinastia” GORJANILOR

Ion Georgescu-Gorjan – 1902, Craiova

(urmărește din pagina 1)

Soarta se va încruciă de astă-dată și cu a subsemnatului și aceasta printre un insolit ricosu cu epopeea finlandeză „Kalevala”, într-o imprejurare ce dezvăluie și o față aproape uitată a biografiei constructorului Coloanei: anumă aceea de foarte șicușit editor și tipăritor de valori literare.

Și a trecut amar de vreme când, într-o bună zi a anului 1964, a urcat scările Institutului de Istoria Artei al Academiei editorul de odinioară al primei versiuni a traducerii epopeei finlandeze „Kalevala”, pe care nu-l mai văzusem din anii

1940. Dominul Ștefan Georgescu-Gorjan aducea cu sine un foarte interesant text redactat în limba engleză și intitulat The Genesis of the Column without End – un studiu însoțit de o mică fotografie pe care Brâncuși însuși schițase cu stiloul lui numai silueta Coloanei, dar și peisajul inconjurător, astfel cum l-ar fi vrut. Mai adusese și alte șase fotografii reprezentând etape ale procesului de montare și desăvârșire a Coloanei, a cărei concepție tehnică îi aparțină.

Az primul cu entuziasm și recunoștință articulul și documentele iconografice și aceasta cu atât mai mulți cu cât un atât subiect se suprapunese temei „Brâncuși în România”, pe care profesorul Oprescu înscrise în „planul de activitate” al Institutului. și fiindcă tocmai atunci descoperisem un vechi text din ziarul L’Intransigeant, semnat de Maurice Raynal (cărțuș sculptorul îl construiește cu stiloul lui de mult un semineu la reședința sa din Quincy-Voisin) – text intitulat Brâncuși raffine paysan du Danube și ilustrat cu o fotografie care îl înfățișă cîpind tocmai o Coloană de lemn –, i-am oferit domnului Gorjan acest document și a apărut împreună cu articolul său – în Revue Roumaine d’Histoire de l’Art (Tom I, nr. 2), din 1964.

Acest prim studiu a fost doar preludiu nenumăratelor sale valoroase articole, interviuri și prelegeri de cel mai autentic interes consacrate aceluiașu subiect și publicate în perioodicul Academiei, dar și în Ramuri, Artă Plastică, Contemporană și.m.d., revîntind însă cu fidelitate în 1965 și în 1979, în alte două numere ale revistei.

Amințirea întâlnirii de odinioară (petrecută sub pretextul finlandez și sub zodiile editoriale) avea să fie astfel reinivorată, axată și pe astă-dată exclusiv pe teme brâncușiene – totul îndrăindu-se și cimentându-se treptat-treptat în cursul anilor, într-o statonică și loială prietenie și un bun schimb de vederi.

Și tot într-un climat editorial – în anii 1973-1974 – avea

să se desfășoare și ultimul episod, de astă-dată la Editura Academiei R.S.R., unde în acea vreme se afla sub tipar și versiunea engleză a monografiei „Brâncuși în România”, când hazardul – dacă nu și „cadrele” – a vrut ca responsabilul de carte și traducătorul („translation editor”) – persoana care s-a dedicat cu deosebită acribie și competență lucrării (înăurind în bine și edificia românească) – să nu fie altcineva

Sorana Georgescu-Gorjan – 2002, București

decăt nepoata lui Ion Georgescu-Gorjan – SORANA, fiica lui Ștefan Georgescu-Gorjan!!!

Oare toate aceste multiple coincidențe – intr-o neîntuită lume a corespondențelor – nu aduc cumva aminte de basmul Înșir-te Mârgărite, când mărgelele înșiruite ca niște mitănni par să se reașeze cumintă de astă-dată chiar pe firul Coloanei fără sfârșit – aşa cum inspiră le întrezzările cîndva la Târgu-Jiu însuși Brâncuși: „Cette Colonnes sans fin annelées, ascensionnelles, chapelet de prières” – precum subtil îi tălmăcea gândul un fervent al lui admirator...

Barbu BREZIANU